

Божићни празници и обичаји

Иако је Васкрс највећи хришћански празник, празник над празницима, код Срба се Божић и празници везани за њега најсвечаније прослављају и обилују нашим лепим обичајима, који време од неколико недеља око Божића чине најлепшим и најсвечанијим периодом у целој календарској години.

Божић се празнује као успомена на дан рођења Господа Исуса Христа, Сина Божијег, Спаситеља света. Та чињеница да је то празник рађања новог живота, празник деце и детињства, празник родитељства очинства и материнства, украсио је код Срба овај празник најлепшим верским обичајима и обредима. Сви ти обичаји и обреди имају један основни смисао и свде се на један циљ: Умолити Бога да сачува и увећа породицу и имање домаћина. Све је то изражено у краткој народној здравици и молитви о Божићу: "Дај, Боже, здравља и веселја у овом дому, нека нам се рађају здрава дечица, нека нам рађа жито и лозица, нека нам се увећава имовина у пољу, тору и обору!"

У овом периоду су најважнији следећи празници: Детинци, Материце, Оци, Туциндан, Бадњидан, Божић. За сваки од ових дана и празника везани су наши лепо обичаји.

Детинци

У трећу недељу пред Божић слави се овај празник. Тога дана ујутру рано, или по доласку из цркве са богослужења, одрасли вежу своју или туђу децу. За везивање се обично користи: каиш, гајтан или обичан канап, или обичан дебљи конац. Обично се завежу ноге или руке, па се једним делом канап завеже за сто или столицу. Везивање на Детинце, Материце и Оце, има вишеструку симболику. Прво симболизује чврсте породичне везе, слогу, мир, поштовање и међусобно помагање у свим приликама. Друго, упућује укућане на штедљивост и истрајност у врлинама, јер онај ко поседује поштено зарађену имовину и добра дела, лако ће себе откупити у свим споровима пред земаљским судовима, а посебно на последњем Страшном суду, где ће се само вредновати оно шта је човек добро у свом животу учинио.

Материце

У другу недељу пред Божић пада овај празник. Ово је највећи хришћански празник мајки и жена. Тога дана деца поране и унапред припремљеним канапом, концем, шалом, марамом или каишем на препад завежу своју мајку, за ноге, на исти начин, као што су њих мајке везивале на Детинце. Мајка се прави да не зна зашто је везана. Деца јој честитају празник, а мајка онда дели деци поклоне, и на тај начин се "дрешу". На исти начин се вежу и све удате жене, које се дреше поклонима деци: колачима, или неким другим слаткишима.

Оци или Очеви

Овај празник се празнује последње недеље пред Божић. Тога дана, исто као на Материце, деца везују своје очеве, а они им се "дреше" поклонима, исто као и мајке.

Оци, Материце и Детинци су чисто породични празници и за тај дан домаћице припремају свечани ручак на коме се окупи цела породица. Ови празници, и обичаји везани за њих, доприносе јачању породице, слози у њој, разумевању, поштовању између деце и родитеља, старијих и млађих, што све заједно чини породицу јаком и здравом. А зна се, да је породица темељ једнога друштва државе и цркве.

Туциндан

На два дана пред Божић, 5. јануара, је Туциндан. Тога дана се коље и реди печеница за Божић. Некада се печеница "тукла" убијала крупицом соли, касније ушицама од секире, па се онда, убијено или

ошамућено прасе или јагње клало и редило. Зато је овај дан назван Туциндан.

На Туциндан, по народном веровању, децу "не ваља" тући, јер ће целе године бити неваљала и боловаће од чирева

Бадњидан

Дан уочи Божића, 6. јануара, зове се Бадњидан. Назив је добио по томе јер се тога дана сече бадњак и уноси у кућу. Са овим даном већ почиње Божићно славље. Ујутро рано, већ у зору, пуцањем из пушака и прангија објављује се полазак у шуму по бадњак. Чим сване, ложи се ватра и приставља се уз њу печеница. Жене у кући месе божићне колаче, торте, припремају трпезу за Божић.

Шта је бадњак?

Бадњак је обично младо, храстово или церово дрво, које се на Бадњидан ујутро рано сече и доноси пред кућу. Увече, уочи Божића, бадњак се пресеца и заједно са сламом и печеницом уноси у кућу.

Како се сече бадњак?

Пре изласка сунца, на Бадњидан, домаћин са синовима или унуцима одлази у шуму да сече бадњак. Бира се обично млад и прав церић, ако нема церића, може и храст. Стабло церића треба да буде толико, да га домаћин на рамену може донети кући. Када одабере одговарајуће дрво, домаћин се окрене истоку, три пута се прекрсти, помене Бога, своју славу и сутрашњи празник, узима секиру у руке и сече бадњак. Бадњак се сече и засеца секиром укусо, и то са источне стране. По народном веровању, бадњак се мора посећи са три снажна ударца. Што секира од три пута не пресеца, довршава се ломљењем или увртањем (сукањем). Тај ломљени део на бадњаку зове се брада и пожељно је да буде на сваком бадњаку. Води се рачуна да дрво приликом пада падне директно на земљу. Не сме се, дакле, зауставити на неком дрвету. Ивер од бадњака се узима и ставља међу карлице, да кајмак буде дебео као ивер. Кад се бадњак донесе кући, усправи се уз кућу, поред улазних врата, где стоји до увече.

Шта симболише бадњак?

Бадњак симболички представља оно дрво, које су пастири донели и које је праведни Јосиф заложио у хладној пећини, када се Христос родио. Бадњак наговештава и дрво Крста Христовог.

Бадње вече

Бадње вече, практично спаја Бадњидан и Божић. Зато се у нашем народу каже за неке особе, које су пријатељски блиске и везане да су као "Божић и Бадњидан". Увече, када падне мрак, домаћин са синовима уноси у кућу печеницу, бадњак и сламу. Печеница се носи на ражњу, обично двојица носе између себе, и један од њих прво ступа десном ногом преко прага и поздравља домаћицу и женску чељад речима: "Добро вече! Честит Божић и Бадње вече!" Домаћица и женска чељад посипају печеницу и домаћина са зоби и пшеницом, одговарајући: "Добро вече! Честити ви и ваша печеница!" Печеница се уноси у собу где се обавља вечера на Бадњидан и Божићни ручак, и прислања на источни зид, тамо где су иконе и кандило.

Пошто се бадњак претходно исече са дебљег краја на три дела, величине да може да стане у шпорет или какву пећ, уноси се у кућу. Исто се говори и ради као кад се уноси печеница. Бадњак се ставља на огњиште, али пошто огњишта нема више, ставља се поред шпорета или пећи, и одмах се једно дрво ложи. Тамо где нема пећи или шпорета, бадњак се ставља код печенице.

Слама

После бадњака у кућу се уноси слама. Приликом уношења сламе домаћин и домаћица говоре и поступају као кад се уносио бадњак и печеница. Слама се посипа по целој кући. Домаћица у сламу под столом, где се вечера, ставља разне слаткише, ситне поклоне и играчкице, које деца траже и пијучу као

пилићи. Слама симболизује ону сламу у пећини на којој се Христос родио.

Вечера уочи Божића

Када се унесу печеница, бадњак и слама, укућани сви заједно стану на молитву, отпевају тропар "Рождество твоје...", помолe се Богу, прочитају молитве које знају, честитају једни другима празник и Бадње вече и седају за трпезу. Вечера је посна, обично се припрема пребранац, свежа или сушена риба и друга посна јела.

Божих

Најрадоснији празник међу свим празницима, код Срба је Божић. Празнује се три дана. Први дан Божића је увек 7. јануара. На Божић ујутро, пре свитања, звоне сва звона на православним храмовима, пуца се из пушака и прангија и објављује се долазак Божића и Божићног славља.

Домаћин и сви укућани облаче најсвечаније одело, и одлазе у цркву на јутрење и Божићну литургију. После службе у цркви се прима нафора и прво се она узима на Божић. Људи се поздрављају речима: "Христос се роди!" и отпоздрављају: "Ваистину се роди!"

Ваља напоменути да се овако поздравља и говори све од Божића до Богојављења. Када домаћин дође кући из цркве, поздрави све укућане са овим радосним божићним поздравом, и они му отпоздраве љубећи се међусобно и честитајући једни другима празник.

Положајник

На Божић, рано пре подне, у кућу долази специјални гост, који се обично договори са домаћином, а може бити и неки случајни намерник, и он се посебно дочекује у кући, и зове се положајник.

Положајник поздрави дом Божићним поздравом, љуби се са укућанима и одлази код шпорета. Отвара врата на шпорету или пећи, раније на огњишту, цара ватру и говори здравицу: "Колико варница, толико срећица, Колико варница толико парица (новца) Колико варница толико у тору оваца, Колико варница толико прасади и јагањаца, Колико варница, толико гусака и пилади, А највише здравља и весеља, Амин, Боже дај".

Положајник симболички представља оне Мудраце који су пратили звезду са Истока и дошли новорођеном Христу на поклоњење. Домаћица после тога послужи положајника, и дарује га неким прикладним поклоном. Он је човек, који на Божић, и за целу наредну годину доноси срећу у кућу.

Чесница

Рано ујутро на Божић, домаћица замеси тесто од којег пече погачу, која се зове чесница. У њу се ставља златни, сребрни или обични новчић, одозго се бодe гранчицом бадњака, и та чесница има улогу славског колача на Божић. Када чесница буде печена, износи се на сто где је већ постављен Божићни ручак. Домаћин од печенице за Божић сече најпре леву плећку, главу и део од ребара. Када сви стану за сто, домаћин запали свећу, узима кадионицу, окади иконе, кандило и све присутне, преда неком млађем

кадионицу који кади целу кућу. Уколико неко зна пева божићни тропар, а ако не, чита се "Оче наш" наглас. Кад се молитва заврши приступа се ломљењу чеснице. Чесница се окреће као славски колач, прелива вином и на крају ломи. Она се ломи на онолико делова колико има укућана Онај ко добије део чеснице у којој је новчић, по народном веровању, биће срећан целе те године. Када се заврши ломљење чеснице, укућани једни другима честитају празник и седају за трпезу.

Божићна печеница

Према народним обичајима, једна врста жртве која се приноси Богу и вуче корене из времена веровања пре хришћанства, а помиње се и у старозаветним књигама. Порекло је сигурно из времена многобоштва, а Црква је овај обичај прихватила и благословила, са образложењем да посе Божићног поста, који траје шест недеља, јака и мрсна храна добро дође.

За печеницу се обично коље прасе или јагње, а уз то неко још коље и припрема печену ћурку, гуску или кокош. Обичај везан за клање печенице, остао је вероватно из старих многобожачких времена, везан за жртвоприношење. Црква га је прихватила и благословила, јер после Божићног поста, који траје шест недеља, јача храна добро дође, поготово што су тада изузетно јаки мразеви и зиме.

Божић у урбаној средини

Поставља се питање како славити Божић данас, у измењеним условима живота, нарочито у урбаним срединама, где нема ни ватре ни огњишта, шуме, дрвећа и где је немогуће на високе спратове подизати велико дрво и сламу. Срби су Божић, исто као и крсну славу, славили у тешком ратним условима у рову, на стражи, на фронту, тим пре га је лакше славити у светлим, пространим, топлим и комфорним становима, у градским срединама Уместо великог дрвета у цркви се узме освећена гранчица бадњака и сламе. Све се то, заједно са печеницом, уочи Божића уноси у кућу и стављ